

Outi Heusala

Uusperhe sosiaalityön asiakkaana

Uusperheneuvojakoulutus

Suomen Uusperheiden liitto ry

OK opintokeskus

2015

Uusperhe ilmiönä

Suomessa purkautuu Väestöliiton tilastojen mukaan vuosittain 13 000-14 000 avioliittoa. Erojen määrä on vakiintunut eurooppalaisittain melko korkealle tasolle. Jos kehitys jatkuu samanlaisena, arvioivat väestötieteilijät, että liki puolet solmituista avioliitoista päättyy ennen pitkää eroon. Avoliitoissa eronneisuus on vieläkin korkeampaa, samoin toisissa ja kolmansissa liitoissa. Myös uusia liittoja syntyy, ja liki neljäsosa vihittävistä pareista astuu avioon vähintään toista kertaa. (Castren 2009, 106) Uusi parisuhde ja perhe rakennetaan usein hyvin nopeasti edellisen liiton päätyttyä ja siihen liittyvien pettymysten jälkeen. Riskinä on tällöin, että uudessa suhteessa puoliset alkavat toistaa samankaltaisia vuorovaikutuskuvioita kuin aikaisemmissa liitoissa oli ja joihin he olivat tottuneet. (Malinen 2015, 9.)

Erojen ja uudelleen avioitumisen arkistumisesta huolimatta jännite luonnollisena pidetyn elämänkulun ja toisaalta perättäisten parisuhteiden välillä ei ole hävinnyt. Jännite näkyy esimerkiksi ero- ja uusperheasioihin keskittyvien keskustelupalstojen, lehtijuttujen ja vertaistukiryhmien suuressa suosiossa. Myös ns. ”iltapäivälehti-seitsemänpäivää - journalistiikassa” on näkyvissä perinteinen näkemys moraalista, parisuhteesta ja perhearvoista, joita myös liitetään avioerokeskusteluun. Uusien perhekokoonpanojen sekä entisen ja nykyisen elämän yhteensovittaminen ei aina ole helppoa jokapäiväisessä perhe-elämässä ja sukulaisuudessa. Se voi olla vaikeaa myös muissa sosiaalisen kanssakäymisen verkostoissa ja järjestelmissä. Ympäröivän yhteiskunnan ja joissakin tapauksissa myös sen palvelujärjestelmien viesti eroaville puolisoille voi olla rajoittunut.

Ero aiheuttaa monia muutoksia perheen elämään. Usein vanhempien taloudellinen tilanne heikkenee ja ainakin toinen vanhempi joutuu hankkimaan itselleen uuden asunnon. Ihmissuhdeverkostot muuttuvat, ystävyys- ja sukulaisuussuhteita katkeaa. Samalla lasten tilanne muuttuu monella tavalla. Riita saattaa syntyä vielä vuosia eron jälkeen, jos vanhempien elämässä tapahtuu muutoksia kuten uuden parisuhteen syntyminen. (Aaltonen 2015, 25.)

Monessa tapauksessa sekä parisuhteen hajotessa että uusperheen syntyessä tulee vastaan asioita, joihin haetaan apua sosiaalihuollon palveluista. Perheneuvoloissa palvelut kohdistuvat parisuhteen ja vanhemmuuden tukemiseen. Sosiaalityön palveluita tarvitaan monissa käytännön asioissa, kuten uuden tilanteen heijastuessa talouteen. Lasten asioita hoidetaan lastenvalvojien luona ja huoltoriita-asioissa annetaan lausuntoja. Perheen ja

lasten hyvinvointiin liittyviä tarpeita arvioidaan perhesosiaalityössä ja myönnetään tarvittavia palveluja. Koska mahdolliset ongelmat ja ristiriidat sekä myös avuksi myönnettävät palvelut vaikuttavat laajasti koko perheisiin, tulee sosiaalityössä hahmottaa entistä paremmin muuttuvat perherakenteet ja niiden erityispiirteet.

Käsitteet uusperhe ja sosiaalityö:

Perheterapeutti VET Pekka Larkela määrittelee uusperhettä eri näkökulmista, joista tässä käytän vanhemmuuden näkökulmaa:

”Uusperhe on perhe, johon kuuluvat isä ja äiti, vain toisen tai molempien lapsia edellisestä liitosta sekä mahdolliset yhteiset lapset.”

Uusperheet ovat siis avo- tai avioparien perheitä, joilla on vähintään yksi vain toisen puolison lapsi. Näin määritellen noin yhdeksän prosenttia lapsiperheistä on ollut uusperheitä 2010 luvun puolivälissä. (SVT 2007, 32, 37.) Uusperheitä on alettu tilastoida vasta vuoden 1990 väestölaskentatietojen perusteella.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry on määritellyt sosiaalityön vuonna 2002 seuraavasti:

”Sosiaalityön tavoitteena on lisätä hyvinvointia edistämällä yhteiskunnallista muutosta sekä ihmissuhdeongelmien ratkaisua, elämänhallintaa ja itsenäistymistä. Sosiaalityön kohteena ovat vuorovaikutustilanteet ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä. Välineenä sosiaalityö käyttää sosiaali- ja käyttäytymisteoreettista sekä yhteiskunnan järjestelmiä koskevaa tietoa. Sosiaalityön perustana ovat ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden periaatteet.”

Uuden, 1.4.2015 voimaantulleen sosiaalihuoltolain 14 § määrittää sosiaalityön yhdeksi tuen tarpeisiin vastaavaksi sosiaalipalveluksi, jota on järjestettävä kunnallisena palveluna sen sisältöisenä ja siinä laajuudessa kuin laissa säädetään. Pykälän 5 mukaan on kaikissa sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat lasta, ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut parhaiten turvaavat mm. tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin, mahdollisuuden saada ymmärtämystä sekä iän ja kehitystason mukaisen huolenpidon sekä turvallisen

kasvu ympäristön. Uusperheellisyydestä johtuvia erityisiä palvelutarpeita tulee yleisimmin arvioitaviksi lastenvalvojan, toimeentulotuen ja perhesosiaalityön palveluissa.

Käsitettä voimaantuminen (empowerment) käytetään teoreettisena viitekehyksenä usein syrjäytymistä käsittelevissä tutkimuksissa (Juhila 2006, 120). Se on myös luonteva osallistavan sosiaalityön toteuttamisen väline perheiden kanssa työskennellessä. Perheenjäsenillä tulee säilyä kontrollin tunne suhteessa omaan elämään ja sen kehittymiseen.

Kumppanuussuhteessa tehtävä sosiaalityö luo edellytyksiä esimerkiksi identiteetin muokkaamiseen, kasvuun ja kehitykseen – työntekijä työstää asiakkaan kanssa erilaisia elämänratkaisuja, valinnanmahdollisuuksia, kannustaa ja tukee asiakasta eteen tulevilla päätöksenteoilla. Työntekijä ei anna asiakkaalle valmiita toimintamalleja, vaan opastaa ja neuvoo. Näin asiakas osallistuu, päättää itse omasta elämästään, ottaa vastuuta ja saa positiivisia kokemuksia omasta vallankäytöstään. Sosiaalityö vaatii onnistuakseen asiakaslähtöisyyttä ja asiakkaan voimaantumista asioidensa hoitamiseksi.

Perherakenne ja sen muutokset

Perhesuhteet ovat ihmisen elämän tärkeimpiä suhteita. Ne eroavat muista ihmissuhteista siinä, että lainsäädäntö liittyy niihin pitkälle menevää sitoutumista, vastuita ja velvollisuuksia. Avioliitto solmitaan kestäväksi läpi koko elämän ja vanhempien edellytetään toimivan yhdessä perheen hyväksi ja turvaavan lapselleen hyvän hoidon, kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon. Elämä ei kuitenkaan suju suunnitellusti eikä pysyväksi aiottu liitto jatkukaan, lähes puolet avioliitoista päättyy eroon ja avioliittoa purkautuu suhteessa vielä enemmän. Erot heijastuvat laajasti koko yhteiskuntaan. (Aaltonen 2015, 19.)

Yhteiskunnassa ja julkisessa keskustelussa elää yhä vahva käsitys ideaaliperheestä, ydinperhe ja siitä syntyneet lapset. Suomen lainsäädännössä ydinperhe on ollut tyyppitapaus, jonka perusteella lakinormit on muotoiltu. Ydinperheellä tarkoitetaan kulttuurisesti heteroseksuaalisessa parisuhteessa elävän miehen ja naisen ja sekä heidän yhteisten lastensa muodostamaa kokoonpanoa. Tällainen mahdollisimman selkeä ja pelkistetty käsitys on ymmärrettävää yhteiskunnallisen sääntelyn ja sosiaalipolitiikan näkökulmasta. Jos hoivaa ja taloudellista vastuuta kannetaan ristiin useamman

kotitalouden kesken, vaikeuttaa se yhteiskunnan tukeen oikeutettujen määrittämistä. (Castren 2009, 106,112.)

Tyypillisestä perhemuodosta lähtevä yhteiskunnallinen ohjaus tuottaa ja vahvistaa tietynlaista käsitystä perheestä. Tämä ilmenee sosiaalisten etuuksien ja oikeuksien rakenteessa ja niiden jakautumisessa. Perheessä ilmenevään hoivaan liittyvissä oikeuksissa on havaittu, että lainsäädännön taustalla on paitsi poliittisia ja taloudellisia prioriteetteja myös kulttuurisia käsityksiä sukupuolenmukaisesta työnjaosta. Suomalainen järjestelmä ei ole myöskään kyennyt toteuttamaan ajatusta kahdesta hoitoa jakavasta vanhemmasta eikä se aseta samaa sukupuolta olevia rekisteröityjä pareja tai yksinhuoltajia yhdenveroiseen asemaan etuuksien saajina ydinperheen vanhempien kanssa. (Castren 2009, 112.)

Perherakenteiden muutokset ovat tilastollisesti nähtävissä. Vuonna 1990 0- 18-vuotiaiden lasten perheistä 79 % oli biologisten vanhempien muodostamia kahden huoltajan perheitä, 14 % oli yksinhuoltajaperheitä ja 7 % uusperheitä. Yhdeksän vuotta myöhemmin biologisia kahden huoltajan perheitä oli 73 %, yksinhuoltajaperheitä 19 % ja uusperheitä 8 %. Vuonna 2012 niiden perheiden osuus, joissa oli kaksi biologista vanhempaa, oli 70 %. Yksinhuoltajaperheitä oli 21 % ja uusperheitä oli 9 % kaikista lapsiperheistä (Perheet 2012). Vuoden 2008 Tilastokeskuksen tilastoissa oli uusperheiden määrä kaikista lapsiperheistä Suomessa jo reilut yhdeksän prosenttia. Samanaikaisesti avioerojen ja avoliittojen määrän lisääntyessä niiden lasten määrä, jotka elävät uusperheissä tai yksinhuoltajaperheissä on kasvanut suhteellisesti suuremmaksi kuin näiden perheiden osuus kaikista perheistä.

Erojen yleistyminen ei ole ainoa syy tilastollisten perhekategorioiden lisääntymiselle. Tilastoinnissa otetaan nykyisin entistä paremmin huomioon uusien perhemuotojen moninaisuus.

Vaikka eroaminen on kulttuurisesti jo nykyään hyväksytty ratkaisu, voivat eron psyykinen ja sosiaalinen prosessi osoittautua odotettua vaikeammaksi. Ero koskee perheen koko siihenastista elämää ja tulevaisuutta, ja perhe muuttaa radikaalisti muotoaan ja rakentuu uudelleen. (Aaltonen 2015, 19.)

Lastenvalvojan tehtävät

Sosiaalityön asiantuntijuutta tarvitaan useimmiten silloin, kun eronneet vanhemmat sopivat lastensa asioista ja vanhemmuuden jatkuvuudesta eron jälkeen. Lastenvalvoja toteuttaa työssään pääasiallisesti neljää tärkeää tehtävää: perheasioiden sovittelua, vanhempien sopimuksen vahvistamista, selvityksen laatimista tuomioistuimelle sekä täytäntöönpanosovittelua.

Lastenvalvoja voi toimia perheasioiden sovittelijana jo ennen avioerotilannetta. Mikäli vanhemmilla on keskinäisiä ristiriitoja tai muita oikeudellisia epäselvyyksiä esimerkiksi lapsensa elatuksesta eläessään avoliitossa, tai vanhemmat harkitsevat eroa, voidaan lastenvalvojaan ottaa yhteyttä. Avioliittolaissa määritellään, että lastenvalvojan työnkuvaan kuuluu antaa pyynnöstä apua ja tukea vanhemmille ristiriitojen ilmetessä. (ALL 16.4.1987/411)

Lapsen aseman turvaaminen on lastenvalvojan työn tärkein tavoite ja tehtävä. Kun vanhemmat sopivat lapsen asioiden hoitamisesta eron jälkeen, tulee lastenvalvojan varmistaa, että kaikkien toimenpiteiden ja sopimusten tulee olla lapsen edun mukaisia. Vanhempia tulee ohjeistaa hoitamaan lapsensa asiat niin, että kaikki häntä koskevat toimet edistävät ja varmistavat lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen. Lastenvalvojan tehtävänä on arvioida kokonaisuutta ja punnita eri tekijöiden yhteisvaikutuksia lapseen ja hänen tulevaisuuteensa. Lapsella on näin halutessaan myös oikeus tulla kuulluksi omien asioidensa järjestämisessä, ja lastenvalvojan tulee turvata tämä oikeus. (Taskinen 2001, 43.)

Sosiaalitoimen edustajalla eli lastenvalvojalla voidaan katsoa olevan itsenäinen toimivalta tapaamisissa vanhempien kanssa niin kauan, kuin vanhemmat haluavat neuvotella lapsensa asioista ja pyrkiä yhteistyöhön. Tämä tarkoittaa sitä, että lastenvalvoja soveltaa ammattitaitoaan parhaaksi katsomallaan tavalla tapaamisissa vanhempien kanssa. Lastenvalvojalla on vanhempien kanssa työskennellessään kuitenkin yleinen ohjaus- ja neuvontavelvoite, mikä tarkoittaa työskentelyvelvoitetta paitsi lapsen edun turvaamiseksi, myös koko perheen hyvän tulevaisuuden ja elämänlaadun edistämiseksi. Mikäli vanhemmat eivät pääse sopimukseen lapsensa asioista huolimatta useista tapaamisista lastenvalvojan kanssa ja päätyvät viemään asiansa tuomioistuimeen, on sosiaalitoimi osallisena asiassa enää vain oikeustoimen pyynnöstä. (Taskinen 2001, 45 – 46.)

Monissa länsimaissa on kasvamassa jaetun huoltajuuden käytäntö, jossa lapset elävät tasapuolisesti yhtä paljon ajasta kummankin vanhemman kodissa vanhempien eron jälkeen. Australiassa vuoroasumista kuvaava luku on noin 16 prosenttia, Englannissa 9-17 prosenttia, USA:ssa noin 20 prosenttia ja Ruotsissa se on erityisen korkea, 30-40 prosenttia. Suomessa vuoroasumisesta sovitaan noin 10 prosentissa tapauksista, mutta todellisuudessa luku lienee suurempi, koska vanhemmat voivat sopia lasten asumisesta myös keskenään. (Malinen 2015, 4.)

Kun aiemmin oli voimassa malli, jossa poismuuttaneen vanhemman ja lapsen välinen yhteys katkesi ja tilalle astui uusi isä tai äiti, on nyt ihanteeksi tullut vanhemmuuden jatkuminen eron jälkeen. Uudistettu lainsäädäntö tukee tätä linjaa. Vuonna 1983 säädettiin lapsenhuoltolaki (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta), jossa yhteishuollosta tuli ideaali, ja avioliittolakia uudistettiin vuonna 1987, joka helpotti avioeron saamista (ALL 16.4.1987/411).

Lastenvalvojalla ei ole päätösvaltaa vanhempien tekemien päätösten suhteen, vaan hän on tilanteessa ainoastaan opastamassa, antamassa neuvontaa esimerkiksi juridisissa kysymyksissä, ohjeistamassa vanhempia neuvotteluun ja yhteistyöhön sekä vahvistamassa vanhempien tekemät päätökset lapsensa asioista. Lastenvalvojan työ vaatii monen tasoista osaamista, sillä se pitää sosiaalityön lisäksi sisällään laajaa juridista asiantuntijuutta ja jopa terapeutista lähestymistaitoa. Työskentely perheen kanssa pyritään pitämään mahdollisimman lyhytkestoisena, sillä sen nähdään olevan perheiden edun mukaista – mitä nopeammin sopimukseen lapsen asumisesta, huollosta ja elatuksesta päästään, sitä nopeammin perhetilanteen nähdään tasoittuvan, mikä on myös lapsen edun mukaista. Joskus, kun vanhemmat eivät pääse yksimielisyyteen lastensa asioista, huoltoriidat ja myös asiakkuudet pitkittyvät ja siirtyvät käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Tällöin tuomioistuin pyytää usein lastenvalvojaa selvittämään lapsen elinolosuhteita molempien vanhempien luona huoltoriidan ratkaisemiseksi. (Auvinen 2002, 121 – 122.)

Uusperhe eron jälkeen

Uusperheissä voidaan nähdä kahta eri perhetyyppiä. Ensimmäisenä ovat uusperheet, joissa pariskunta saattaa avioitua tai vakiintua ja hankkia yhteisiäkin lapsia ja näin muodostaa ydinperheen uusperheen sisällä. Toisena ovat uusperheet, joissa suhde

perustuu suurelta osin aikuisten parisuhteelle vanhemmuuden jäädessä jakamattomaksi. Avoliitot päättyvät useammin eroon kuin avioliitot. Koska suurempi osa uusperheistä elää avoliitossa, näillä perheillä on suurempi riski erota toistamiseen. Lapsuutensa aikana lapsella voi siis olla useampiakin uusperheitä.

Joskus uuden liiton solmiminen ja uuden perheen muodostaminen eron jälkeen ymmärretään uutena alkuna. Jos jommallakummalla tai molemmilla on lapsia entisistä suhteista, ei mitään kuitenkaan voi aloittaa alusta eikä perhettä lähdetä perustamaan tyhjästä. Uuteen puolisoon ja uusperheeseen kohdistetaan sellaisia odotuksia ja toiveita, että pyrkimyksenä on pikemminkin palauttaa perhe kuin aloittaa alusta. (Castren 2005, 117.)

Kulttuurisesti sosiaalisen vanhemman rooli ja sen erityispiirteet suhteessa biologiseen vanhemmuuteen eivät ole vielä kiteytyneet. Uusperheissä joudutaan pohtimaan paljon, mitä kuuluu biologiseen ja mitä sosiaaliseen vanhemmuuteen, ja mikä on oikea tapa toimia suhteessa puolison lapsiin. Ongelmat perherooleissa kytkeytyvät usein uusperheen syntyprosessiin. Jo seurustelusuhteen ylläpitäminen on hankalaa ja joskus vaivalloista, jos molemmilla on entuudestaan lapsia. Eron jälkeen perheen rajojen hahmottuminen voi olla vaikeaa, ja kaikki läheisiksi mielletyt ihmiset kuten omat biologiset lapset, eivät välttämättä asu samassa taloudessa.

Kuka kuuluu perheeseesi?

Eron jälkeisissä perhemuodoissa elävien käsitykset perheestään ja kokemukset erilaisten suhteiden läheisyydestä havainnollistavat konkreettisesti eron luonnetta. Ero murtaa perheeseen kuulumisen ja läheisyyden itsestäänselvyden.

Kysymyksellä ”keitä kuuluu sinun perheeseesi” johdetaan paljon pohdintaa perheen rajoista. Pelkkä asuminen ei tällöin riitä määrittelemään perhettä (Castren 114). Castrenin artikkelissa kuvataan kyselyn perusteella perheen rajoja, jotka määriteltiin sisäkkäisten renkaitten muodostamana kuviona, jonka ytimessä olivat itse haastateltava ja hänelle läheisimmät ihmiset. Muut henkilöt sijoittuivat asteittain etäämmälle sen mukaan, kuinka läheiseksi haastateltava heidät koki. Toisekseen perhe hahmottui myös selkeärajaisena kokonaisuutena, jonka määrittämiseen käytettiin jotain yksittäistä kriteeriä kuten asumisjärjestelyjä tai arkipäiväistä huolenpitoa. Toisaalta perhe nähtiin myös

selkeärajisena kokonaisuutena, jonka määrittämiseen käytettiin esimerkiksi asumisjärjestelyjä tai arkipäiväistä huolenpitoa. Joskus perhe oli epäselvä ja vaikeasti hahmotettava muodostelma. Mahdollinen nykyinen avo- ja aviopuoliso sekä alaikäiset biologiset lapset miellettiin perheeseen kuuluviksi aina. Hyvin harvoin ex-puolisot ja biologisten lasten toiset vanhemmat katsottiin kuuluvan perheeseen Castrenin kuvaamassa tutkimuksessa. Jos takana oli pitkä liitto ja ero oli sujunut sopuisasti, pohdittiin ex-puolisonkin kuulumista perheeseen ja samoin ex-puolison suvun katsottiin kuuluvan verkostoon. (Castren 2005, 115.)

Aino Ritala-Koskinen on tutkinut uusperheiden lapsia (Castren 2005, 125). Hän käyttää termejä arki-perhe ja tunne-perhe puhuessaan lasten ja asiantuntijoiden perhekäsityksistä. Arki-perheessä lapset elävät jokapäiväistä elämäänsä, mutta sen rinnalla heillä on myös tunne-perhe, jossa oleellista ovat läheiset ja lämpimät tunnesuhteet lapsen ja hänen perheeseensä lukemien ihmisten välillä. Lasten mahdolliset ongelmat liittyvät keskenään limittäisten ja osin päällekkäisten perheiden yhteensovittamiseen. Uusperheen toimivuuden kannalta on tärkeää tunnustaa kunkin perheenjäsenen tunneperheen olemassaolo sekä tunnistaa perherajat yleensäkin. Ideaalitulanteessa perhe alkaa ymmärtää itsensä ”meidän perheenä”, siis tunne-perheenä ja silloin ollaan Ritala-Koskisen mukaan jo hyvin lähellä ydinperhettä. Lojaliteettirakenteena eli keskinäisistä lojaaliussuhteista muodostuvana yhteisönä uusperhe ei ole silti ydinperheen kaltainen. (Castren 2005, 125.)

Uusperheen haasteet

Uusparien ongelmien erityislaatu muodostuu siitä, että toisin kuin ensisuhteissa, läsnä ovat alusta asti sekä lapset että lasten kautta myös ex-puolisot, molempien puolisoitten sekä menneisyys että tulevaisuus. Suhteissa nousee esiin erilaisia tärkeitä asioita kuten uusperheen vanhemmuus, ”erilajiset lapset” ja heidän asumisjärjestelynsä, ulkopuolisuuden kokemukset sekä entisen elämän vaikutus uuteen suhteeseen. Lisäksi ympäristön suhtautuminen, asenteet ja arvot joko vahvistavat tai heikentävät parisuhdetta. (Malinen 2015, 5.)

Uuspari ja –perhe on systeeminä haavoittuva. Tämän vuoksi uusparisuhteen puolisoitten riittävän hyvä yksimielisyys suhteessa ja yksimielisyys perheen asioita on tärkeää ja tavoiteltavaa. Tutkimuksen mukaan vähäisintä yksimielisyys oli sellaisilla alueilla kuin

vanhemmuuden ongelmat, ex-elämän vaikutus ja uuspari/-perhe ulkopuolisena. (Malinen 2015, 81.)

Eronneisuusluvut uuspareilla ovat korkeammat kuin ensiliitoissa (Malinen 2015, 4).

Nykyään pariskuntien kynnyks hakea apua ongelmiinsa on madaltunut, ja varsinkin uusparit tiedostavat suhteen jännitteet jo varhaisvaiheessa. Apua osataan hakea ajoissa, jotta ongelmat eivät syvenisi.

Uuspari ja –perhe ovat monitasoinen ja monimutkainen systeemi palveluverkostoissa, sillä uusparisuhteen ja –perheen prosessit eivät etene ensisuhteen ja ydinperheen kaavan mukaan. Uusperheistä puhuttaessa puheesta tulee helposti ongelmakeskeistä.

Uusperhemuodot ovat monimutkaisempia kuin ydinperheet tai yksinhuoltajaperheet, ja niissä elää lapsia usein molempien puolisoitten aikaisemmista liitoista. Tämän lisäksi lapset liikkuvat ja muuttavat kodista toiseen ja heitä on usein lukumääräisestikin enemmän kuin ydinperheissä. Tästä johtuen uusparisuhteessa samanmielisyys ja me-henki ovat vielä ratkaisevampia sekä parisuhteen että onnistuneen vanhemmuuden hoitamisen kannalta kuin ensiparisuhteissa. Uusperheen vanhemmilta odotetaan taitoja toimia rakentavasti konflikteissa, joita perheen lapset, sekä biologiset että ei-biologiset, tuovat perhesysteemiin. (Malinen 2015, 82,88).

Apua – miten sosiaalityö voi auttaa

Koska ero muuttaa perhesuhteita ja monimutkaistaa perhetilanteita, se voi olla myös riski hyvinvoinnin kannalta. Ero merkitsee usein taloudellista niukkuutta, ja tästä tulee lapsuudelle suurempi uhka kuin erosta. Lapsuus köyhässä perheessä ja myös se, että on

lapsena kokenut vanhempiensa eron, näyttää olevan yhteydessä myös aikuisiän suurempiin eroprosentteihin. (Malinen 2015, 3).

Uusparit riitelevät usein raha-asioista, ja siksi niissä kannattaa olla rehellinen. Aiemman suhteen talousasiat vaikuttavat uuteenkin suhteeseen. Ex-pariskunnan kannattaisi sopia yhteiset talousasiansa keskenään, ettei näistä asioista tulisi riidanaiheita uuteen suhteeseen. Ensimmäisen perheen lasten taloudellinen tukeminen on eroperheen biologisten vanhempien välinen asia. Ex-puolisot eivät erotessa välttämättä pääse irti yhteisistä veloistaan, kuten asunto-, auto-, vuokra- tai kulutusveloista, yhteiset velat saattavat kiristää välejä, ja velkoja voi karhuta rahoja kummalta osapuolelta tahansa. Jos uusperheessä elävä maksaa ex-puolisonkin velkaosuudet ja velat ovat suuret, nykyinen puoliso voi vastaavasti joutua maksamaan ison osan uusperheen menoista. Asiasta kannatta puhua, sillä ongelmat heijastuvat helposti myös lasten elämään.

Asuminen on sovittu olevan tilastollisen perheluokittelun lähtökohtana eivätkä perhesiteet. Perheeksi määritellään ihmiset, jotka asuvat samassa asunnossa ja joilla on virallinen tai todennäköinen perhesuhde keskenään. Tällä luokittelulla painotetaan siis asunnon jakamista perheen merkinä, eikä biologisia sukulaissuhteita esimerkiksi eron jälkeen etävanhemman ja lapsen välillä kyetä kartoittamaan.

Toimeentulotuki on luonteeltaan perhekohtaisesti määrättävä etuus. Tukea myönnettäessä sovelletaan toimeentulotukilain 3 §:ään sisältyvää perheen määritelmää, joka myötäilee em. tilastollista perhekäsitystä:

Tässä laissa tarkoitetaan perheellä yhteistaloudessa asuvia vanhempia, vanhemman alaikäistä lasta ja ottolasta, aviopuolisoita sekä miestä ja naista, jotka elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa.

Toimeentulotukea myönnettäessä kaikkia perheenjäseniä pidetään toimeentulotuen saajina tuen maksamispäivästä lukien. Toimeentulotuen katsotaan jakautuvan sen saajien kesken kullekin yhtä suurena osuutena, jolleivät olosuhteet muuta osoita.

Asiakkuus sosiaalityössä alkaa useimmiten vaikeista elämäntilanteista, kuten työttömyys, sairaus, velkaisuus, liiallinen päihteiden käyttö, jotka saattavat aiheuttaa taloudellisten huolien lisäksi muita erilaisia ongelmia. Asiakkuuden alku on siis useimmiten samoista syistä johtuvaa kuin muillakin lapsiperheillä. Kaikkien lapsiperheiden kohdalla kiinnitetään

aina huomiota koko perheen tilanteeseen, etenkin lasten olosuhteisiin ja hyvinvointiin, koska vanhempien huolet voivat heikentää niitä voimavaroja ja kaikenlaisia resursseja, joita tarvitaan lapsiperheen arjessa. Uusperheiden kohdalla lasten olosuhteiden lisäksi tulee erityistä huomiota kiinnittää parisuhteen tilaan, koska parisuhde on uusperheen koossa pitävä voima (Malinen, Larkela 2011, 77).

Perhesuhteet ovat merkittäviä hyvinvoinnin lähteitä, ja tavat, joilla ne tuottavat hyvinvointia tai toisaalta pahoinvointia, periytyvät usein sukupolvelta toiselle. Jos uuspari tulee sosiaalityön asiakkaaksi esimerkiksi lastenvalvojan luo tai perhesosiaalityön palveluihin, ja parisuhteessa ilmenee seikkoja, jotka ennakoivat vaikeuksia parisuhteelle, tulisi uusparille antaa tietoa varhaisen tuen palveluista parisuhteen vahvistamiseksi. Ennalta ehkäisevässä interventiossa tulee keskittyä parisuhteen positiivisen pohjan vahvistamiseen eli edistää niitä ulottuvuuksia riittävän hyvälle tasolle, jotka toimivat. Nämä ovat usein kiintymystä ja ystävyyttä, me-henkeä, toimivaa uusparisuhdetta ja seksuaalisuuden tyydyttävyyttä. Tämän jälkeen ristiriitojen käsittely ja uusien rakentavien toimintatapojen oppiminen voi olla tuloksekasta. (Malinen 2015, 91 -92.)

Parisuhteen positiivisen pohjan vahvistamisen jälkeen voidaan vasta pureutua niihin osa-alueisiin, joiden toiminnassa on selviä puutteita. Ensimmäisenä yleensä tulevat vanhemmuuden ongelmat, eli sosiaalisen vanhemmuuden selkiyttäminen ja tukeminen on ensisijaista. Sosiaaliseen vanhemmuuteen liittyy olennaisesti isä- ja/tai äitipuolen aseman määrittäminen ja selkiyttäminen. Tämä koskee varsinkin miehiä, koska heistä uudessa perheessä tulee useimmiten isäpuolia puolison biologisille lapsille kun omat biologiset lapset taas jäävät usein asumaan äidin kanssa ja joko vierailevat isän uudessa perheessä tai asuvat siellä osa-aikaisesti. (Malinen 2015, 91 -92.)

Lasten hyvinvoinnin on ajateltu olevan erityisen haavoittuva yhteiskunnan muutosten keskellä, erityisesti kun muutokset heijastuvat perheiden ihmissuhteisiin.

Kasvatussuhteista neuvotellaan uusperheissä, esimerkiksi isäpuolen rooli lapsen elämässä voi olla hyvin erilainen eri perheissä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että uusperheiden lapsilla on muita enemmän ongelmia. Lasten avioeroon liittyvä oireilu voi tapahtua vasta uusperheen perustamisen aikoihin, koska uusperhe todentaa lapselle sen, että vanhempien ero on lopullinen. (Broberg 2010, 13.)

Uusperheen muotoutumisen kannalta on ensisijaisen tärkeää, että pari saa uusperheen rakenteet ja perheen sisäisen vuorovaikutuksen toimiviksi. Jos ongelmia pystytään

ennaltaehkäisemään, on sillä merkitystä inhimillisen kärsimyksen vähentämisessä ja toki myös kansantaloudellisesti. Koska sosiaalityössä huomioidaan aina myös lasten tilanne, on erojen estämisellä näin myös laajempaa yhteiskuntapoliittista merkitystä. (Malinen 2015, 94.)

Perherakenne on kiistelty näkökulma tutkittaessa lasten ongelmia. Joissakin tutkimuksissa on osoitettu, että perheen sisäisten prosessien ja käytäntöjen vakaus on jopa merkityksellisempää kuin perherakenne. Kuitenkin perherakenteen muutokset tuovat väistämättä tapahtuessaan epävakaan tilanteen, johon perheen jäsenten on löydettävä toimintamalleja. Uusperheen lapset voivat hyvin, jos vuorovaikutussuhteet toimivat perheen sisällä ja välit ovat kunnossa myös toiseen biologiseen vanhempaan (Malinen 2015, 89).

Uusperheen jäsenillä on arkisen perhe-elämän ulkopuolelle ulottuvia tunnustettuja lojaliteettisidoksia esimerkiksi biologisiin vanhempiin tai ex-puolison sukuun, jotka tekevät mahdolliseksi ydinperhettä muistuttavan itsenäisen ja riippumattoman yksikön syntymisen. Suomalainen sukulaisuusjärjestelmä lepää enemmän idean perheestä kuin käytännön perhe-elämän varassa. Kuitenkin nykyistä perhe-elämää ja sukulaissuhteita leimaavat vaihtuvat parisuhteet ja peräkkäiset perhekokoonpanot. Näin esimerkiksi sosiaaliseen vanhemmuuteen perustuvia sidoksia voi syntyä ja päättyä yhden eliniän aikana useita. (Castren 2009, 127.)

Uusparin ja –perheen prosessin alussa useimmat miehet ovat etävanhempia omille lapsilleen ja sosiaalisia vanhempia puolison lapsille. Tästä voi seurata ulkopuolisuuden tunnetta ja siitä voi myös seurata, että miesten uusperheytyksen prosessinsa on hitaampi. (Malinen 2015, 89.)

Sosiaalityössä perinteisesti työskentely alkaa useimmiten ongelmalähtöisesti. Vuonna 2015 voimaan tullut uusi Sosiaalihuoltolaki muuttaa työskentelyn painopistettä varhaiseen tukeen ja ennaltaehkäisyyn. Lapsiperheillä on 1.4.2015 voimaan tulleen Sosiaalihuoltolain perusteella yhtä vahva oikeus ehkäisevien palveluiden saamiseen kuin lastensuojelun asiakkaana olevilla perheillä on nykyisen lastensuojelulain mukaan. Eriyksen tärkeänä voidaan pitää kuntien velvollisuutta järjestää lapsiperheiden kotipalvelua ilman, että asiakkaan pitäisi ensin hakeutua lastensuojelun asiakkaaksi. Uudistus on madaltanut lapsiperheiden kynnystä päästä palveluiden piiriin. Myös perhetyötä voidaan Sosiaalihuoltolain perusteella tarjota perheille sekä ennaltaehkäisevänä että korjaavana

työnä. Ennaltaehkäisevällä perhetyöllä tarkoitetaan lapsiperheille järjestettävää kokonaisvaltaista, suunnitelmallista ja pitkäjänteistä tukemista. Tällöin perhetyö on vapaaehtoisuuteen perustuvaa eikä vaadi lähetettä tai asiakkuutta lastensuojelussa.

Ennaltaehkäisevän perhetyön perustehtävänä on perheiden elämänhallinnan ja omien voimavarojen käyttöönoton tukeminen sekä arjessa selviytymisen vahvistaminen. Perhetyö voi liittyä vanhemmuuden tukemiseen, lasten hoidon ja kasvatuksen ohjaamiseen, kodin arjen ja arkirutiinien hallintaan, perheen toimintakyvyn vahvistamiseen uusissa tilanteissa, perheen vuorovaikutustaitojen tukemiseen ja sosiaalisten verkostojen laajentamiseen, syrjäytymisen ehkäisyyn.

Kun otetaan huomioon lasten asema avo- ja avioeroissa, niin ensi- kuin uusperheiden kohdalla, on eroriskien pienentäminen tärkeää työtä sosiaalityön palveluissa. Kun asiakkaana on uusperhe ja uuspari, joiden eroriski on ensiperhettä suurempi, on näiden perheiden ja parisuhteiden hyvinvoinnin kannalta entistä tärkeämpää selvittää tekijöitä, joilla voi olla merkittävä vaikutus hyvinvointiin positiivisesti tai negatiivisesti.

Uusperhesysteemi koskettaa usein lukumäärällisesti monia lapsia, joten uusparisuhteisiin kohdistettava sosiaalityö, hyvinvointiin panostaminen, ongelmien ehkäiseminen ja niihin nopeasti puuttuminen on tärkeää työtä, joka tulee näkymään sekä aikuisten että lasten hyvinvointina.

Lähdeluettelo:

Aaltonen, Anna-Kaisa (2015). Huoltoriitojen sovittelu tuomioistuimessa. Helsingin kauppakamari Oy. Kauppakamari.

Auvinen, Maija (2002): Huoltoriita ja sosiaalitoimi. Teoksessa Litmala, Marjukka (toim.) 2002: Lapsen asema erossa. WS Bookwell Oy. Juva. 111 – 168.

Broberg, Mari (2010). Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 52/2010. Väestöliitto.

Castren, Anna-Maija (2009). Mahtuuko ero perheeseen? Perheen hajoaminen ja uusperhe perheenä. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.): Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus, 106-127.

Juhila, Kirsi (2006): Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Malinen, Vuokko (2015). Uuspari. Uusperheen parisuhde ja koulutuksellisen intervention mahdollisuudet sen tukemiseen. Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 71.

Malinen, Vuokko & Larkela, Pekka (2011). Parisuhde – uusperheen ydin. Väestöliitto. Helsinki.

Ritala-Koskinen, Aino (2009). Kuinka uusperhe kesytetään? Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.): Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus, 128-145.

SVT (2007). Suomalainen lapsi 2007. Väestö 2007. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus & Stakes.

Taskinen, Sirpa 2001: Lapsen etu erotilanteessa. Opas sosiaalitoimelle. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi.

Väänänen, Riitta (2013). Perheen rakenteen, dynamiikan ja arvojen merkitys lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille, Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 68 Faculty of Social Sciences and Business Studies Kuopio University Hospital, Department of Child Psychiatry